

Науковий збірник «ВЕЛИКА ВОЛИНЬ»
Праці Житомирського науково-краєзнавчого
товариства дослідників Волині
Видається в Житомирі з 1902 року

Випуск 48

Житомирська обласна державна адміністрація
Національна спілка краєзнавців України
Управління культури Житомирської облдержадміністрації
Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині
Обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради
Житомирський обласний краєзнавчий музей

Бібліотеки у збереженні культурної спадщини

Матеріали
Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції,
присвяченої 75-й річниці
Обласної бібліотеки для дітей
Житомирської обласної ради
(26 вересня 2013 року, м. Житомир)

Житомир
Видавець Марина Косенко
2013

УДК 02:008}(477.82)(082)
ББК 78.34(4Укр-4Жит)я431
Б59

Б59 Бібліотеки у збереженні культурної спадщини : Матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (26 вересня 2013 року, м.Житомир)/ Голов. ред. М. Ю. Костриця. — Житомир: Вид. М. Косенко, 2013. — 432 с: іл. — (Науковий збірник «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Вип. 48).

ISSN 2220-2544 (Науковий збірник «Велика Волинь»)

Черговий випуск містить матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Бібліотеки у збереженні культурної спадщини».

Висвітлюються актуальні проблеми і перспективи розвитку бібліотечної справи в Україні, роль дитячих бібліотек у вихованні молоді, загальні питання джерелознавства, історіографії та бібліотечної справи. Окремий розділ присвячений життю і творчості видатних літераторів України, зокрема Великої Волині — Житомирщини.

Матеріали збірника розглядають також загальні питання краєзнавства України. Розрахований на науковців, освітян, студентів, краєзнавців, широке коло читачів.

УДК 02:008}(477.82)(082)
ББК 7834(4Укр-4Жит)я431

Головний редактор **М. Ю. Костриця**, доктор географічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Баженів Л. В., доктор історичних наук, професор.

Бендик О. О., доктор географічних наук, професор.

Білоус П. В., доктор філологічних наук, професор.

Войцехівська І. Н., доктор історичних наук, професор.

Врублевський В. М.

Грузька Л. П. (заступник головного редактора).

Денисюк Г. І., доктор географічних наук, професор.

Дмитрієнко М. Г., доктор історичних наук, старший науковий співробітник.

Доценко А. І., доктор географічних наук, професор

Єршов В. О., доктор філологічних наук, доцент.

Мишик Ю. А., доктор історичних наук, професор.

Обозний В. В., доктор педагогічних наук, професор.

Савчук В. С., доктор історичних наук, професор.

Скавронський П. С.

Шевченко В. О., доктор географічних наук, професор.

Науковий редактор: **Мишик Ю. А.**, доктор історичних наук, професор.

Рецензенти:

Жилок С. І., доктор історичних наук, професор Національного університету «Острозька академія»;

Шищенко П. Г., доктор географічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент АПН України, заслужений діяч науки і техніки України.

© 2013, виключне авторське право на матеріалів цього збірника належать їхнім авторам. Відтворення текстів у будь-якому вигляді без згоди авторів не дозволяється.

© 2013, видавець М.Косенко.

Науковий збірник «Велика Волинь» зареєстровано в Centre

ISSN 2220-2544 International de l'ISSN, Париж, Франція.

ЗМІСТ

ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ - 75

<i>Градовський Ю.</i> ДИТЯЧИЙ СВІТ БІБЛІОТЕКИ — КНИЖКОВИЙ, ТВОРЧИЙ, НЕПОВТОРНИЙ.	3
<i>Пшевлоцька А.</i> ГОЛОВНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ОБЛАСТІ СВЯТКУЄ ЮВІЛЕЙ.	5
<i>Пономаренко М.</i> КАЗКОВИЙ ХРАМ КНИГИ.	9
<i>Штатська (Гресь) С.</i> МОЯ ДОРОГА ДО БІБЛІОТЕКИ.	11
<i>Рудак М.</i> ПАРТНЕРАМ, КОЛЕГАМ, ДРУЗЬЯМ, ШАНОВНИМ ПРАЦІВНИКАМ ОБЛАСНОЇ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ З ПРИВІТАННЯМИ.	12
<i>Корок О., Яковенко Т.</i> ДОРОГА ДО БІБЛІОТЕКИ.	14
<i>Соболевська С.</i> З КНИГОЮ ПО ЖИТТЮ.	16

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА СУЧАСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

<i>Лепілка О.</i> ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРИЗЬ ПРИЗМУ ДЕСЯТИЛІТЬ (1938-2000).	18
<i>Мозгова Л.</i> ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ В ДИТЯЧІЙ БІБЛІОТЕЦІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗМІНЮЄТЬСЯ ЕПОХА — ЗМІНЮЄМОСЯ МИ.	34
<i>Журавська Н.</i> НОВІ ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СУЧАСНИМ ЧИТАЧЕМ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ WEB 2.0 (На прикладі блогу «Творча стежинка» Житомирської обласної бібліотеки для дітей)...	40
<i>Радченко Е.</i> ДІАПАЗОН СПІВРОБІТНИЦТВА — ШЛЯХ ДО УСПІХУ.	44
<i>Смирнова С.</i> ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ (Из опыта работы молодого библиотекаря на занятиях в читальном зале отдела обслуживания дошкольников и учеников 1-4 классов).	50

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА НА ЖИТОМИРЩИНІ

<i>Пивоваров В.</i> ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ О. ОЛЬЖИЧА— ПРОВІДНИЙ ПРОСВІТНИЦЬКИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР МІСТА ТА ОБЛАСТІ.	55
--	----

<i>Пивоваров В.</i> СОЦІОЛОГІЧНІ БІБЛІОТЕКОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ — ОРІЄНТИР ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ, ОСВІТНІХ І КУЛЬТУРНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕКИ (На основі соціологічного дослідження потреб користувачів Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені О. Ольжича).	58
--	----

<i>Тарасюк М.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВІДДІЛУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СИСТЕМИ М. КОРОСТЕНЯ (З досвіду роботи 2010-2012 рр.).	72
--	----

<i>Клименко Т.</i> ВЕБ-САЙТ БІБЛІОТЕКИ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: ШЛЯХ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ.	78
---	----

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ДІЙОВІ ЦЕНТРИ ВИХОВАННЯ

<i>Кузілова Т.</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ.	82
---	----

<i>Данилевич Т.</i> ЩОБ ОБІЗВАЛИСЯ СТРУНИ ДИТЯЧИХ СЕРДЕЦЬ.	89
---	----

<i>Онищук І.</i> НАЙЦІННІШИЙ СКАРБ ДИТИНСТВА (Бердичівська районна бібліотека для дітей як дійовий центр національно-патріотичного виховання молоді)	95
---	----

<i>Петрухіна В.</i> БЕРДИЧІВСЬКА МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ — ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАННЯ.	100
--	-----

<i>Дусик І.</i> БЕРДИЧІВСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ.	104
--	-----

<i>Федоренко О.</i> ОЛЕВСЬКА РАЙОННА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ.	109
--	-----

<i>Бондар О.</i> З ДОСВІДУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ	113
--	-----

<i>Мартинюк М.</i> З ДОСВІДУ РОБОТИ БЕРДИЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ГІМНАЗІЇ № 2.	119
--	-----

<i>Богатирьова Т.</i> МИСТЕЦТВО, В ДУШУ УВІЙДИ (Естетичне виховання читачів-дітей рідного краю засобами мистецтва)	124
--	-----

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ВИВЧЕННІ РІДНОГО КРАЮ

<i>Меднова І.</i> БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ З КРАЄЗНАВСТВА — ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ	
<i>Михальчук Л.</i> КРАЄЗНАВЧІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ	133
<i>Кушнір Т.</i> КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ ОБЛАСТІ: СУЧАСНІ ВИМОГИ, ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ	138
<i>Александров И.</i> ЗНАЧЕНИЕ БИБЛИОТЕКИ В РАБОТЕ КРАЕВЕДА	144
<i>Черненко Л.</i> КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ...	146

ЛІТЕРАТОРИ УКРАЇНИ, ВОЛИНІ - ЖИТОМИРЩИНИ

<i>Мороз В.</i> ОБРАЗ ДИТИНСТВА В ТВОРЧОСТІ В. Г. КОРОЛЕНКА.....	150
<i>Семенова Н.</i> ВЗАЙМОСВ'ЯЗИ В. Г. КОРОЛЕНКА С ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	152
<i>Петько Т.</i> ІЗ ЛИСТУВАННЯ В. Г. КОРОЛЕНКА З М. ГОРЬКИМ У 1920-1921 РОКАХ	158
<i>Діба А.</i> КВІТКА ДЛЯ ЛАРИСИ КОСАЧ (До історії взаємин Лесі Українки та Климента Квітки)	165
<i>Захарчук І., Палій Н.</i> КВІТИ В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	173
<i>Панчук Л.</i> ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА КИРИЛО СТЕПЕНКО: ДВІ ОСОБИСТОСТІ — ДВА ШЕДЕВРИ	179
<i>Тимирязев Е.</i> САША ЧЕРНЫЙ, ИЛИ ВОЛЫНСКИЙ ПЕРИОД ЖИЗНИ АЛЕКСАНДРА ГЛИКБЕРГА	184
<i>Шилова Л.</i> ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ М. РИЛЬСЬКОГО ДЛЯ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	190

<i>Рева Л.</i> ІВАН СТЕШЕНКО ПРОТИ СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА. ТАРАС ШЕВЧЕНКО В КРИТИЦІ: ЗА АРХІВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО	198
--	-----

<i>Білявська В.</i> ЄВА ФЕЛІНСЬКА В КУЛЬТУРНО-ГРОМАДСЬКОМУ ПРОСТОРІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.	207
--	-----

<i>Волкова В.</i> «КАМ'ЯНЕЦЬКИЙ ПЕРІОД» У ТВОРЧІЙ БІОГРАФІЇ Г. О. МАЧТЕТА	212
--	-----

<i>Лукуц Ю.</i> ЧАС УТВЕРДИВ ЇЇ ТВОРИ В НАШОМУ НАРОДІ (До 150-річчя від дня народження видатної української письменниці Ольги Кобилянської)	215
--	-----

<i>Мельник К.</i> ОБРАЗ ВОЛИНІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. У «ЗАПИСКАХ» М. І. МАМАЄВА	221
---	-----

<i>Климчук А.</i> ОЛЕКСАНДР МАРДКОВИЧ І КАРАЇМСЬКА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ	227
--	-----

<i>Вітренко В.</i> МІЙ КРАЮ, СЕРЦЕМ ПРИКИПІВШИ (До 100-літнього ювілею Герберта Генке, відомого етнічного німецького поета із Східної Волині)	233
--	-----

<i>Горева-Слидзюк Е.</i> ВАСИЛЬ ЗЕМЛЯК І ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	237
--	-----

<i>Лепілікіна О.</i> СУЧАСНІ ПИСЬМЕННИКИ ЖИТОМИРЩИНИ — ДІТЯМ (Огляд літературних творів)	252
--	-----

<i>Синчук В.</i> БЕРДИЧІВ — ОКРАСА ЙОГО ДОЛІ	258
---	-----

<i>Дурава Н., Скавронський П.</i> ВИВЧЕННЯ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ПАСІЧНИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (З досвіду роботи в Бердичівському професійному будівельному ліцеї)	264
---	-----

ПОСТАТІ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНІ - ЖИТОМИРЩИНИ

<i>Тимочко М.</i> ПРИКЛАД ВІРНОГО СЛУЖІННЯ УКРАЇНІ (До 100-річчя від дня народження Юліана Мовчана)	273
---	-----

<i>Косенко В.</i> ЖИТТЯ ПРИСВЯТИВ ЛЮДЯМ (Пам'яті Володимира Киричанського, 1940-2013)	279
---	-----

<i>Грузьська Л., Костриця М.</i> УКРАЇНА ЗАЛИШАЄТЬСЯ ЙОМУ РІДНОЮ (До 90-річчя від дня народження Ю. Л. Каповського)	286
---	-----

<i>Тіміряєв Є.</i> «ГІЛКА ГОРОБИНИ», АБО МИТЕЦЬ КОСТЯНТИН КАМИШНИЙ (До 90-річчя від дня народження художника)	291
--	-----

<i>Козельський Я.</i> ЯКІВ ПАВЛОВИЧ — ХУДОЖНИК ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА	293
---	-----

<i>Єршов В.</i> ВИДАТНИЙ ОРГАНІЗАТОР ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЖДПІ ІМ. І. ФРАНКА СЕРГІЙ ТРИФОНОВИЧ РАДЧУК-ПАВЛЕНКО.	296
--	-----

<i>Скавронська М., Скавронський П.</i> ВІДОМИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ О. П. РОМАНЧУК — ВИПУСКНИК БЕРДИЧІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО УЧИЛИЩА	307
---	-----

<i>Єршов В.</i> ЗОЯ МИХАЙЛІВНА РЖЕВСЬКА — СЛАВНИЙ ШЛЯХ ВИКЛАДАЧА ТА НАУКОВЦЯ (До 60-річчя з дня народження відомого педагога).	314
---	-----

З ІСТОРІЇ КНИГОЗБІРЕНЬ

<i>Захарчук Н., Скавронський П.</i> БЕРДИЧІВСЬКА МОНАСТИРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО	321
--	-----

<i>Скавронський П.</i> З ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ РОСІЙСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКИМИ КНИГАМИ.	328
---	-----

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРАЄЗНАВСТВА

<i>Копоть І.</i> МУЗИЧНИЙ РОМАНТИЗМ НА ВОЛИНІ: УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ (перша третина ХІХ — початок ХХ століття).. . .	338
---	-----

<i>Коган Л.</i> ДОЛЯ КСЬОНДЗА О. КУЧИНСЬКОГО.	341
--	-----

<i>Тарабукін О.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО МУЗЕЮ У ГАЛУЗІ АРХЕОЛОГІЇ НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 20-Х — ПОЧАТКУ 30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	345
--	-----

<i>Мокрицький Г.</i> ПРИБРАМНИЙ БУДИНОЧОК САДИБИ БАРОНА І. М. ДЕ ШОДУАРА — НОВОВИЯВЛЕНА ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ЖИТОМИРА	355
---	-----

<i>Коган Л.</i> ШУКАЧІ СКАРБІВ, АБО ТАЄМНИЦІ ЗВ'ЯГЕЛЬСЬКИХ ПІДЗЕМЕЛЬ.	367
---	-----

<i>Александров И.</i> ПРИЧИНЫ УЧАСТИЯ ДЕТЕЙ В ПАРТИЗАНСКОМ И ПОДПОЛЬНОМ ДВИЖЕНИИ НА ПОЛЕСЬЕ В 1941-1944 ГГ.	370
--	-----

<i>Копоть І.</i> МУЗИЧНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СПІЛКИ ПОЛЯКІВ УКРАЇНИ.	375
---	-----

<i>Ваховський В.</i> БЕРЕЗЕНЬ 1920 РОКУ В НОВОГРАДІ-ВОЛИНСЬКОМУ.	376
---	-----

<i>Еленина Е.</i> МГНОВЕНИЕ ПРЕКРАСНО... ОСТАНОВИСЬ! (Лирический обзор краеведческой фотовиставки, открывшейся в издательстве «Волинь»).	380
---	-----

НА КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ

<i>Косенко В.</i> ЗНАЙОМСТВО З КОЛЕКЦІЄЮ ДЕ ШОДУАРИВ.	387
ЛЕСЯ УКРАЇНКА ЗАВЖДИ З НАМИ.	388
ЧИ МОЖЕ ПИСЬМЕННИК ПИСАТИ ІСТОРІЮ?	389
ДОВГА ПУТЬ НА БАТЬКІВЩИНУ.	391
ТУТ З'ЯВИЛАСЯ НА СВІТ ВЕЛИКА ЛЕСЯ.	392

<i>Єршов В.</i> «ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА» С. ТВАРДОВСЬКОГО ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.	393
---	-----

<i>Собчук С.</i> МИ —ЄВРОПА! ЧОМУ З «КАМ'ЯНОГО ЛІТОПИСУ» ЖИТОМИРА РВУТЬ ЦІННІ СТОРІНКИ? АБО НОСТАЛЬГІЯ ІСТОРИКА АРХІТЕКТУРИ МІСТА ЗА ЙОГО... МАЙБУТНІМ	396
З ДУМКОЮ ПРО ІМІДЖ РІДНОГО МІСТА	400

БІБЛІОГРАФІЯ

<i>Меднова І.</i> ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА В КОНТЕКСТІ ЧАСУ (Статті з періодичних видань за 2008-2013 рр.).	401
--	-----

<i>Тарабукін О.</i> МЕЗОЛІТ ЖИТОМИРЩИНИ: БІБЛІОГРАФІЯ (1902-2010).	419
---	-----

ПАМ'ЯТАЄМО

ПИШАЄМОСЯ, ЩО ЖИЛИ ПОРУЧ ІЗ НИМ (Пам'яті Володимира Соломоновича Киричанського).	423
---	-----

ВІРНИЙ ПОМІЧНИК І ОДНОДУМЕЦЬ (Пам'яті колеги і друга Сергія Павловича Мокрицького).	424
--	-----

**ЄВА ФЕЛІНСЬКА
В КУЛЬТУРНО-ГРОМАДСЬКОМУ ПРОСТОРІ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

Єва Фелінська — одна з найбільш відомих польськомовних мемуаристок Правобережної України доби романтизму, громадський та культурний діяч, педагог, етнограф та фольклорист, активна учасниця таємного руху Шимона Конарського «Союз польського народу», перша шляхтянка, заслана до Сибіру за політичними переконаннями.

Народилася Є. Фелінська 26 грудня 1793 р. у с. Узноха Слуцького повіту Волинської губернії (тепер с. Узнога Клецького району, Беларусь), де провела дитячі роки. Походила з родини Вендорфів, предки яких носили прізвище Вежба (українською Верба). Після смерті батька сім'я опинилася в досить скрутному становищі: «мій тато служив недовго, тому не зміг заощадити на майбутнє; витрати на його лікування суттєво зменшили й так невеликі статки. Залишився незначний капітал, якого було недостатньо для утримання трьох осіб» [2, с. 39]. Опікуном став Ігнаці Вендорф, дядько Єви, у родині якого дівчинці довелося жити довгий час. Родичі змогли забезпечити їй належний і загально прийнятий на початок ХІХ ст. обсяг жіночої освіти.

У 1811 р. Єва вийшла заміж за Герарда Фелінського (25 вересня 1787 р. — 10 січня 1833 р.), шляхтича з Волині. Фелінські були освіченими й талановитими людьми. Сестра Герарда Емілія мала поетичні здібності, але рано померла. Брат Алойзи — класик, теоретик польської літератури, поет, драматург, автор трагедії «Барбара Радзивіл», перекладач творів Жака Деліля та Вітторіо Альф'єрі, вчений та освітянин, перебуваючи на посаді директора Волинського ліцею в Кременці, зробив вагомий внесок у його розвиток. Коли у 1820 р. Герарда обрали депутатом 1-го департаменту канцелярії Волинської губернії, родина переїздить до Житомира.

З 1831 р. сім'я мешкає в своїх маєтках в Луцькому повіті. Проте спочатку пожежа, а потім листопадове повстання змусило родину Фелінських виїхати в Галичину. Через рік вони повернулися, але важко хворий Герард помер, а Єва залишилася єдиним опікуном для шістьох дітей. Щоб забезпечити дітей подальшою належною освітою, Єва перевозить родину разом з хворою матір'ю до Кременця, міста, що залишалося центром польської думки й польського духу. Відомий Кременецький ліцей саме був ліквідований, але уроки молоді давали його колишні професори, які пам'ятали золоту добу розквіту цього закладу. У Кременці Єва швидко налагодила товариські відносини з багатьма видатними людьми й знаменитими сім'ями, які оселилися тут з того самого приводу, що й вона.

Вважається, що з цього часу Є. Фелінська почала співпрацювати із Шимоном Конарським. Жодної відкритої згадки про свою діяльність мемуаристка не залишила ані на сторінках «Спогадів з подорожі до Сибіру» (1853 р.), ані в приватній кореспонденції.

Згідно з протоколом допиту Є. Фелінської у Вільно від 22 липня 1838 р. вона: «познайомилась із згаданим Конарським, який тоді назвався прізвищем Немрави, два роки тому (тобто в 1836 р. — В. Б.) в своєму власному домі» [11, с. 153]. Окремі фрагменти, що стосуються цієї справи, знаходимо в «Щоденнику» сина Є. Фелінської, Зигмунта: «Моя мати стала секретаркою. Кореспонденція велась таким чином, що між віршами, написаними звичайним чорнилом, виводилось крохмалем те, про що потрібно було сповістити, літери ж виступали після їх зволоження настоянкою йоду. Відстань у три милі від пошти й комунікаційні труднощі дуже заважали моїй матері виконувати свій обов'язок у Воютині, саме тому ми переїхали до Кременця» [6, с. 118].

На Волині Ш. Конарський організовував таємне товариство під назвою «Союз польського народу», головною метою і завданням якого було проголошення демократичних гасел, поширення освіти, порозуміння шляхти із селянами. Є. Фелінська виконувала функцію глави «Жіночого товариства», яке створила в межах організації Ш. Конарського, діючи під псевдонімом «Скеля». Майбутня мемуаристка стала автором програми та статут цієї спілки. Через її руки проходила майже вся зарубіжна кореспонденція Ш. Конарського, у тому числі з Йоахимом Лелевелем, одним з організаторів польського листопадового повстання (1830-1831 рр.). За участі Єви у Кременці була заснована школа для дівчаток з бідних родин, вчителями у якій служили син і дочка Фелінської, і вона особисто теж навчала дітей читати.

19 липня 1838 р. Є. Фелінську було заарештовано: «ми вийшли всією родиною на вечірню прогулянку, піднялись на верхівку однієї з гір, що оточували місто, звідки відкрилась чудова панорама. Раптом зі сторони Королівського мосту почулися монотонні звуки поштового дзвінка, і незабаром серед клубів густої куряви з'явилася кур'єрська трійка, на якій виднілися два жандармські мундири <...>. Наскільки ми були вражені, коли після повернення побачили наш дім в оточенні солдатів, на подвір'ї перебувала місцева поліція й жандарми» [7, с. 93-94].

У результаті допитів у Вільно, а пізніше в Києві, генерал-губернатор Дмитрій Бібіков визнав Є. Фелінську однією з найбільш активних учасниць змови і наполягав на засланні до Сибіру з позбавленням прав дворянства й конфіскацією маєтку. Однак цар Микола I визнав, що такий вирок вимагав би, щоб Є. Фелінська відповідала перед військовим судом разом з іншими учасниками руху, але подібне в ті часи вважалось невласивим по відношенню до жінок. Остаточним рішенням стало заслання Є. Фелінської «на довічне проживання» без втрати дворянства до Березова Тобольської

губернії з конфіскацією маєтку. На утримання їй визначено 500 срібних рублів щороку. Ш. Конарського арештували у Вільні й за рішенням суду розстріляли 15 лютого 1839 р.

Є. Фелінська стала першою жінкою в історії Польщі, яка була засуджена до заслання. У Березові Єва провела два роки. Тут, у вбивчому для європейця кліматі, сповнена печалі, туги й невпевненості щодо долі дітей (наймолодший Вікторії було шість років), почала писати щоденник. Це заняття дозволяло заповнити спливаючий надто повільно час.

«Спогади про подорож до Сибіру, перебування в Березові та в Саратові» Є. Фелінської, займають визначне місце в мемуаристичному каноні текстів польськомовної літератури Правобережної України доби романтизму. Вихід у світ спочатку окремих фрагментів в «Athenaeum» у 1849 р. за сприяння Ю. І. Крашевського, у 1850 р. поява окремої книги [3], а в 1852-1853 р. — найповнішого трьохтомного видання викликав відчутний резонанс як у суспільстві загалом, так і в літературно-критичних колах зокрема. Відомий факт видання ще за життя Є. Фелінської, в 1854 р. у Лондоні, перекладу «Спогадів про подорож до Сибіру» англійською мовою [4] сприяв значному поширенню творчості авторки за межі Російської імперії.

Видатний літературний критик М. Грабовський у «Щотижневику Петербурзькому» в контексті аналізу найновіших тогочасних польських повістей підкреслював: «Хто ж у нас не знає авторки Щоденника з Березова. Простота та привабливість її розповіді відома всім» [8, с. 526]. Рецензенти «Газети Варшавської» зауважували: «Зазвичай у нас є небагато подорожей чи подорожніх щоденників польською мовою, але ще менше їх добре написаних. Однак Є. Фелінська описує талановито, у тексті проявляється велика обізнаність з місцевими пам'ятками, які авторка пізнала, а також виражається здібність до оцінювання їх особливостей» [9, с. 4].

«Спогади про подорож до Сибіру» користувались значною популярністю серед читачів які, крім естетичної насолоди, намагались віднайти «практичні» відомості про подальшу долю тих, хто перебував у засланні та згадувався автором на сторінках. У часописі «Погляд Познанський» повідомлялося: «Ми були свідками читання цих Спогадів в численному родинному колі. І старші, і молодші слухали з однаковою напруженістю. Це було свято для всіх, бо, на жаль, занадто рідко з'являється в нас книжка, яку безпечно можна читати в оточенні жінок і дітей. Діти з особливою цікавістю ловили кожне слово. Читалось дуже легко. Здавалося, що всю книжку буде прочитано одним духом» [12, с. 3]. В. Сливовська зазначає, що «власне з її (Є. Фелінської — В. Б.) книжки сучасники вперше дізналися про умови життя засланців, про долю Северина Кшижановського, голови Патріотичного товариства, про життя польського поселення в Тобольську, про бібліотеку, створену Петром Мошинським, про феноменального скульптора Ігнація Цейзика та про фіаско Шаленої спроби втечі Альбіни та Вінцентія Мігурських» [10, с. 16].

Є. Фелінська продовжувала вести щоденники й в Саратові, куди їй до-

зводили переїхати з Сибіру в 1844 р. У Саратові переїздить до Єви доньки Софія та Пауліна з чоловіком. Двічі відвідував матір під час канікул З. Щ. Фелінський. Є. Фелінська, перебуваючи в Саратові, стала автором публікації «Думки про поступ людства», яка з'явилася на сторінках 27 номеру «Петербурзького тижневика» від 1843 р. і мала досить суперечливий характер. У ній авторка виклала свою точку зору, що стосувалась модної на той час дискусії щодо прогресу й загального розвитку суспільства. Полеміка стосувалася твердження про вдосконалення людства через сам плин часу й перейняття доробку попередніх поколінь: «Ми, вирішивши, що досконалість прийде сама через силу прогресу, пасивно чекаємо на неї, домовившись, що ми вже сьогодні більш досконалі ніж наші предки, хоча ця досконалість нам нічого не коштувала. Тимчасом необережно відкриваємо двері особистим пристрастям, які не узгоджуються з суспільними потребами» [5, с. 288]. Автор постала на розсуд громадськості під псевдонімом Венеранди Кокош, який пізніше, у 1922 р., був зафіксований у списку польських криптонімі [1, с. 6]. Є. Фелінська, не погоджуючись з усіма зауваженням рецензентів і бажаючи відстояти власну точку зору, помістила статтю в текст «Спогадів про подорож до Сибіру» [5, с. 272-289], У 1843 р. в Олександра II народився спадкоємець, було оголошено помилування, і Єва отримала повну свободу.

Після повернення Є. Фелінської із заслання, вона оселилась у Воютині і на прохання дітей розпочала написання «Мемуарів з життя», що хронологічно охоплюють межі від кінця XVIII ст. до 1822 р., хоча деякі екстраполяції сягають кінця XVII ст. у нижній границі або 1831р.—у верхній, дозволяють піддати критичному аналізу суперечливі події в розвитку Східної Європи межі століть. Цей період характеризується складною ситуацією, яка виникла після трьох поділів Речі Посполитої і, як наслідок, цілковитої втрати державності, наполеонівських воєн, серйозного втручання уряду Російської імперії в культурно-політичне життя суспільства, помітних трансформацій в духовній сфері, що призвело до діаметрально протилежних поглядів у ставленні до надбань національної культури. Із позицій ретроспекції мемуаристка оцінить цей період, як «найбільш нещасливу, дезорієнтовану епоху, в якій знищені прадавні форми світять лише руїнами та зіпсуттям, а нові ще не мають можливості утворитися, прийняти подобу певної гармонії та оформленості» [2, с. 106]. У сукупності із різним ступенем присутності у тексті цей період реінтерпретований в мемуарах Є. Фелінської, «побаченим/почутим» через екзистенційне сприйняття дитини.

Художній простір у мемуарах Є. Фелінської — досить значний, він охоплює в адміністративному плані східну частину Австрійської імперії та Царства Польського, Литовсько-Віленську, Мінську й Волинську губернії Російської імперії. Хоча з ракурсу історично-ментального бачення репрезентований у мемуарах простір має більш складну структуру, яка характерна для території пограниччя. Він представляє перший етап становлення

психологічного простору Є. Фелінської.. Авторська позиція сформується та викристалізується в стійку систему світоглядних переконань у другому періоді життя мемуаристки, якому відповідає у просторовому вимірі Волинська губернія, а часовому — її юність та молоді роки заміжжя. Заключною стадією, етапом зрілості, у розвитку психологічного простору Є. Фелінської стало переосмислення ментально-матеріальних чинників історичного буття під час заслання до Сибіру, що дало поштовх до розкриття авторської свідомості та репрезентації її на сторінках спогадів. Працю над мемуарами перервала смерть письменниці — 20 грудня 1859 р.

Є. Фелінська відіграла помітну роль у культурно-громадському житті Правобережної України I половини XIX ст., письменниця активно брала участь у найважливіших суспільних процесах, а після опублікування щоденників її ім'я у волинському краї стало відомим, а незабаром і легендарним. «Дивне життя, яке до останньої хвилини нікому й ніколи не було тягарем, а всюди охоче несло втіху і зміцнення духу Хто міг ще так похвалити, тому й мала вона ворогів і ревнивців при загальній пошані. Вона знаходила привітні й доброзичливі серця як на світських салонах, так і під солом'яною стріхою. Між найблагороднішими навіть однаково благородних небагато нарахувати можна» [6, с. 456] — написав про матір син З. Щ. Фелінський, святий архієпископ Варшавський.

- Czarkowski L. Pseudonimy i kryptonimy polskie/L. Czarkowski. —Wilno: Nakładem księgarni stowarzyszenia nauczycielstwa polskiego w Wilnie, 1922. — 86 s.
- Felińska E. Pamiętniki z życia Ewy Felińskiej/E. Felińska. Seria I. — T. 1. —Wilno: Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1856. — 467 s.
- Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie (Wyjętek z Athenaeum na rok 1849. Tomu 4-go, 5-go, 6-go.)/E. Felińska—Wilno: Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1850. — 329 s.
- Felińska E. Revelations of Siberia by a banished lady/E. Felińska; Edited by Colonel Lach Szyma. — V. I. — London: Hurst and blackett, publishers, successors to Henry Colburn. — 1854. —346 p.
- Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie/E. Felińska — T. 2. —Wilno: Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1852. — 304 s.
- Feliński Z. Sz. Pamiętniki; opracował E. Kozłowski. — Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1986. —764 s.
- Feliński Z. Sz. Paulina: córka Ewy Felińskiej. — Lwów: Nakładem księgarni Gugrynowicza i Schmidta, 1886. —340 s.
- Grabowski M. O nowych powieściach polskich/zTygodnik Petersburski. — 1847. — N° 82. — 523-530 s. — S. 525-526.
- O ruchu literackim//Gazeta Warszawska. — 1859. — N° 271 (Poniedziałek, 14 października). —8 s.
- Śliwowska W. Ewy z Wendorffów Felińskiej myśli i czyny//Wrocławskie Studia Wschodnie. — N°2. — 1998. —Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. —S. 9-27.
- Stowarzyszenie Ludu Polskiego na Podolu, Wołyniu i w Guberni Kijowskiej: Szymon Konarski/fwstęp Magdalena Micińska]. Polska Akademia Nauk. Instytut Badań Literackich. Instytut Historii. Rossijskaja Akademija Nauk. Institut Slavianovedenija. — Warszawa: DiG, 2009. —581 s.
- Wspomnienia z podróży E. Felińskiej//Przegląd Poznański. — 1851. —T. XII. — 8 s.